

БОЈАНА ВУКОТИЋ
Народна библиотека Србије
Београд

УДК: 02:004
050.48 КУЛТУРА

ЕЛЕКТРОНСКЕ БИБЛИОТЕКЕ – ТЕМАТСКИ БРОЈ ЧАСОПИСА *KULTURA*

(*KULTURA* : časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku / odgovorni urednik Stevan Majstorović. - 1968, br. 1. - Bеоград : Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, 1968-)

Часопис за теорију, социологију културе и културну политику *Kultura* покренули су 1968. године, као издање Завода за проучавање културног развитака, Триво Инђић и Стеван Мајсторовић, оснивач Завода за проучавање културног развитака и први главни и одговорни уредник часописа. Каснији уредници часописа били су Милош Немањић, Радослав Ђокић, Бранимир Стојковић, Душан Ч. Јовановић, Милена Драгићевић Шеших и Јелена Ђорђевић, а актуелни уредник је Миланка Тодић.

Часопис излази тромесечно, у неким периодима нередовно (није излазио 1991, 1992, 1995 и 1996. године), најчешће као појединачна свеска (55 пута до сада), понекад као двоброј (27 пута), троброј (четири пута), или четвороброј (два пута). Охрабрује чињеница да последњих шест (прилично обимних) бројева излазе редовно као појединачне свеске.

Један од оснивача часописа, Триво Инђић, о часопису каже да је „успео да се докаже као незаобилазан инструмент културне акције и промишљања свога времена и замашан, драгоцен фонд знања и информација за социологију културе, културологију и културну политику“.¹ Часопис и његови сарадници имали су „значајну улогу у увођењу и развијању различитих дисциплина које су последњих деценија укључене у

¹ Trivo Inđić, „Časopis *Kultura* – počeci“, u: *Kultura*, br. 100, str 29.

истраживање културе – од социологије културе, културне антропологије, религиологије, културологије, медиологије, до културне политике и студија културе“.²

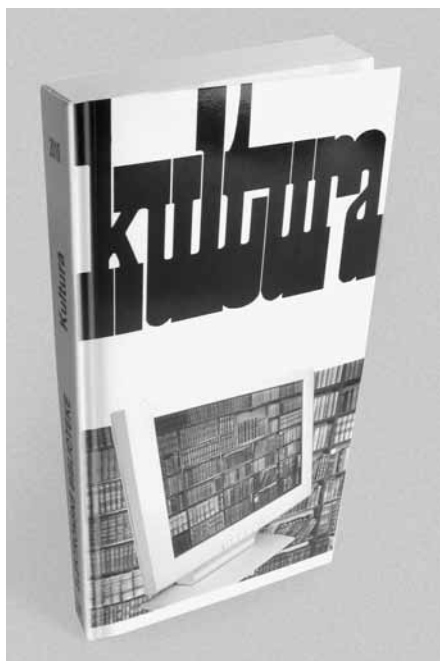
О историјату часописа речито говоре и повремене исцрпне библиографије свих прилога у часопису, објављиване поводом неколико јубилеја – до сада је објављено пет таквих библиографија, а последња из 2008. године обухвата све прилоге штампане од првог до 121. броја. Из ових библиографија види се да су за часопис *Kultura* писали најпознатији страни и домаћи социолози, филозофи, историчари уметности, књижевни историчари, књижевници, филолози, музиколози, архитекте, преводиоци...

Од 1971. године (двоброј 13-14) часопис *Kultura* има установљену праксу уређивања тематских бројева, чије се уређивање поверава најбољим познаваоцима одређених поља културе. До сада су објављени следећи тематски бројеви: *Религија и савремено друштво* (13-14/1971), *Међународна културна сарадња* (17/1972), *Књига и читање* (20/1973), *Језик и друштво* (25/1974), *Стрип – девета уметност* (28/1975), *Књижевно занимање* (30-31/1975), *Многозначност времена* (36-37/1977), *Урбанизација као културни преображај* (39/1977), *Позориште* (48-49/1980), *Културни проблеми земаља у развоју* (51-52/1980), *Туризам и култура* (60-61/1983), *Стваралаштво и култура* (64/1984), *Религија, друштво, култура* (65-67/1984), *Празници, светковине, ритуали* (73-75/1986), *Верска толеранција* (91-92/1993), *Сајбер-простор и проблеми разграничења* (107-108/2003), *Култура сваштоједа* (109-112/2004), *Кина – свила на путу* (113-115/2005), *Читање музике* (116-117/2006), *Клифорд Герц* (118-119/2007), *Културни идентитети градова* (122-123/2009), *Екранска култура* (124/2009), *Декодирање слике* (125/2009), *Културе ритмова и спектакла* (126/2010), *Етика медија* (127/2010), *Креативни сектор: контуре новог модела развоја* (128/2010), *Електронске библиотеке* (129/2010). У последње време преовлађују тематски бројеви *Kulture* о којима један од бивших одговорних уредника, др Милош Немањић, каже да су за часопис „и предност и слабост, јер добијамо изузетно добро уређена издања о појединим темама, али се губи часописни карактер публикације“³.

Предности тематског опредељења покушали су да потврде и библиотекари као сарадници и приређивачи последњег, 129. броја часописа *Kultura*. Овај тематски број носи наслов *Електронске библиотеке*, а приредиле су га Весна Ињац и Бојана Вукотић. Часопис садржи 29 прилога од којих свега три не говоре о теми броја – електронским библиотекама.

² Jelena Đorđević, „Reč urednika“, u: *Kultura*, br. 120/121, str. 7.

³ Miloš Nemanjić, „Redakcija časopisa *Kultura* - prva decenija (1968-1978)“, u: *Kultura*, br. 120/121, str. 296.

Тематски број часописа „Kultura” 129/2010.
посвећен електронским библиотекама

У Уводној речи приређивача прецизније се одређује тема броја – појам електронске библиотеке и релације овог појма са терминима дигитална библиотека, виртуелна библиотека, хибридна библиотека, библиотека без зидова, свеприсутна библиотека.

Сретен Угричић у тексту *Адаптација, еволуција, револуција* говори о читању и читалачкој култури у Србији, о разлици између читалаца и нечиталаца, о пресудном значају читања за опстанак појединца, о изазовима који стоје пред библиотекама данашњице, о потреби да се оне адаптирају на ново информационо окружење, о еволуцији која је толико дубока и далекосежна да има скоро револуционарни карактер, о виртуелном свету који постаје стварнији од физичког.

Проблем књиге и читања у светлу промене парадигме читања и антрополошких консеквенци нових медија анализира Небојша Ковачевић у раду *О могућности и стварности – једно (не)Аристотеловско читање е-књига*. Однос класичног и виртуелног/електронског аутор посматра са становишта Аристотеловог онтолошког разликовања стварности и могућности, испитује перспективе и тешкоће е-књижевности као књижевности могућности и последице дематеријализације, а кроз проблематизацију појма *виртуелног* говори о судбини *новог* читаоца у новом, виртуелном свету.

Адам Софронијевић у раду *Нова парадигма сарадње у библиотекама: више од Web 2.0 технологија* примену Web 2.0 технологија у библиотекама, везану за рад са корисницима, дефинише кроз концепт „Библиотека 2.0“. У раду се заговара потреба изградње нове парадигме сарадње у библиотекама, која неће обухватати само виртуелну сарадњу са корисницима и између запослених, већ и сарадњу у физичком простору библиотека. Уводе се концепти Усамљеног читаоца и Читања 2.0 и разматра тематика сарадње при читању.

Тамара Бутиган Вучај пише о *Дигиталној тврђави: националној стратегији дигитализације у Србији* – дигитализацију националне башти-

не представља као сложен процес који захтева систематичност на свим нивоима одлучивања, као нужност за логичан и равномеран развој националног пројекта дигитализације, а ту систематичност требало би да обезбеди добра национална стратегија дигитализације. Аутор говори о досадашњим напорима уложеним у стратегију дигитализације у Србији, о препорукама Европске уније у овој области, о примерима добре праксе у земљама у окружењу које имају неку врсту националног програма дигитализације, о полемикама о одрживости стратегије. Закључује се да неорганизована и несистематска дигитализација и низање појединачних затворених пројеката, дугорочно не даје резултате који би се могли постићи јасном политиком и систематским приступом дигитализацији.

Весна Ињац се радом *Памћење Србије у памћењу Европе и памћењу света* надовезује на претходни текст и износи да, иако Национална стратегија о дигитализацији и очувању културног наслеђа у Србији још увек није израђена нити званично усвојена у Министарству културе, Народна библиотека Србије од 2003. године развија Дигиталну библиотеку Србије. НБС данас има више од 100 дигиталних колекција грађе која припада културном наслеђу и око два милиона дигиталних јединица. Од 2005. године, НБС постаје пуноправни партнер пројекта Европска библиотека (The European Library – TEL), а све њене дигиталне колекције налазе се на TEL порталу. Од 2008. године, када је покренут портал Europeana, све дигиталне колекције НБС укључене су на овај портал. Најзначајније дигиталне колекције НБС такође су део Светске дигиталне библиотеке (World Digital Library – WDL), пројекта који су покренули UNESCO и Конгресна библиотека.

Стела Филипи Матутиновић у тексту *Виртуелна библиотека Србије* даје преглед развоја система узајамне каталогизације у Србији и укључивања у регионалне и светске библиотечке мреже. Указано је на могућности претраживања које Виртуелна библиотека Србије пружа корисницима и приказани су планови развоја у контексту светских трендова прерастања библиотечких каталога у портал за приступ потпуним информацијама.

Биљана Косановић у раду *Научне информације у Србији – понуда и искуства КоБСОН-а* представља Конзорцијум библиотека Србије за обједињену набавку (КоБСОН), даје преглед претплаћених информационих сервиса који се нуде истраживачима у Србији, али и услуга које су у домену библиотекара. Посебно су описана искуства из два најчешће коришћена сервиса (ЕлеЧас и Наши у WoS), као и подаци везани за удаљени приступ.

Ана Савић, *Библиотеке, музеји, архиви и прес клипинг сервиси: чувари културне баштине или информациони сервиси*, на различитим примерима приказује могућности сарадње културних и информационих установа у нашој средини. Акцент ставља на архиве и њихову сарадњу са библиотекама и музејима као и на утицај савремених информационих

и комуникационих технологија на остваривање те сарадње и модернизацију архива као одговор информационим захтевима савременог корисника у дигиталном окружењу.

Бранислава Грбић представља *Комуникацију – базу електронских издања часописа* из области науке, културе и уметности Србије и земаља региона, која окупља 45 наслова релевантних часописа са преко 350 свезака и преко 10.000 чланака и ауторских прилога. Аутор у закључним разматрањима говори о потреби за договором око стратегије развоја са свим учесницима у систему стварања отворених фондова научних и културних добара Србије.

Дејан Вукићевић у тексту *Нова улога, значај и могућности завичајних фондова у ери Интернета и дигитализације грађе* говори о завичајним фондovima општинских библиотека с аспекта дигитализације библиотечке грађе, о револуционарној улози аутоматизоване обраде и увђења машински читљивих формата у библиотеке, о томе како учинити информацију доступном свима и под једнаким условима и када је начињен корак ка дигитализацији и представљању библиотечке, архивске, музејске грађе онлајн корисницима.

У раду *Завичајне дигиталне библиотеке* Богдан Трифуновић дефинише завичајне дигиталне библиотеке као целовите збирке организованих историјско-биографских информација и културне баштине одређеног географског поднебља у дигиталном облику које најчешће настају селекцијом или избором грађе из завичајних фондова, дигитализоване или изворно настале у дигиталном формату. Успоставља се веза између локалне културне баштине, као целовитости културног наслеђа одређеног географског подручја и временског периода, са дигитализацијом и дигиталним библиотекама. Настоји се јасније одредити положај завичајних дигиталних библиотека и основних принципа стварања и организовања дигиталних збирки у односу на општије дигиталне библиотеке, архиве или репозиторијуме, као и у односу на пројекте масовне дигитализације. Говори се о перспективи коришћења оваквих дигиталних збирки, дискутује се о врстама дигиталних библиотека локалне културне баштине, анализира се постојеће стање дигитализације завичајних фондова у библиотекама Србије.

У раду Драгане Милуновић, *Информационе технологије у библиотекама за особе са инвалидитетом*, говори се о развоју савремене технике и технологије у служби особа са инвалидитетом, као и о могућностима њихове примене у библиотекама. Као примери се наводе и описују неки од комуникационих уређаја најновије генерације намењени овој категорији корисника, врсте електронских докумената и помагала, као и програми за читање текста. Посебно се наглашава значај развоја преносивог хардвера малих димензија, као и значај приступачности електронским информацијама на вебу које су предуслов развоја виртуелних библиотека.

Бојана Вукотић у свом раду *Електронски часописи у библиотекама* говори о електронским издањима серијских публикација као резултату технолошког напретка у области информационих технологија, посебно о значају ове врсте грађе са аспекта библиотека. Објашњава се појам и основне карактеристике електронских серијских публикација, говори се о појединим њиховим облицима, о релацијама између електронске и штампане верзије, о условима приступа онлајн издањима, детаљније се наводе обавезе библиотеке која укључује електронска издања у своје колекције. Наводи се пример КоБСОН-а као оптимално решење за координирану набавку скувих научних часописа из иностранства, а електронска издања представљају се кроз Дубоки каталог и Дигиталне збирке Народне библиотека Србије.

Вука Јеремић текстом *Селекцијом до квалитета, а етиком до културе коришћења електронских извора информација у академским библиотекама* говори о специфичности набавне политике у академским библиотекама која се првенствено очитује у селективном приступу, али у исто време наглашава и етички аспект коришћења електронских ресурса који подразумева интелектуалну слободу, заштиту приватности, поштовање ауторских права, као и равноправан приступ. Ова два елемента културе коришћења извора знања у комплексном дигиталном амбијенту посебно добијају на тежини и значају.

Наташа Васиљевић у раду *Портали у академским библиотекама – од чаробног штапића ка Интернет антиквитету* разматра термилошка питања везана за појаву мрежних и библиотечких портала и представља различите врсте њихове класификације. Приказан је и избор активних портала, који пружа слику тренутне ситуације на овом плану и дата је процена њиховог развоја у блиској будућности.

У раду Александре Павловић *Превалентни типови приступа научним информацијама у снабдевању научним документима у Србији* говори се о трансформацији међубиблиотечке позајмице у складу са трансформацијом комуникационог система у науци у Србији, на основу којих се прати интеракција развоја информационих технологија, адекватних модела научне комуникације и кореспондирајућих промена на плану онога што данас називамо снабдевањем научним документима.

Весна Црногорац у раду *Светлост александријских светионика - информациона писменост, доживотно учење и библиотеке анализира Александријску изјаву о информационој писмености и доживотном учењу*. О доживотном учењу говори као о вредности коју су најразвијеније земље света и међународне институције поставиле као универзалну и која представља значајну мисију сваке савремене библиотеке. У раду су наведене неке дефиниције информационе писмености, дат је осврт на Алекса-

ндријски манифест, као и на стратешки документ Србије у овом важном домену.

У раду Љиљане Маџуре *Виртуелна библиотека* представљен је појам и развој једне виртуелне библиотеке ради приближавања појма оном делу популације који се из различитих разлога дистанцира од употребе савремених технологија, користећи искључиво класичне облике информација да би се олакшала комуникација на релацији корисник – електронски извор.

Ивана Ђирић у *Интерпретацији културног наслеђа у виртуелној реалности – Како дигитални медији конструишу стварност* упућује читаоце на комплексност поља културне баштине и на њену повезаност са социјалним, економским и политичким питањима друштва. Рад се бави и савременим дискурсом узрочно-последичних односа нових медија и културног наслеђа који претенциозно намеће питање статуса оригинала и копије, као и односа прошлости и садашњости. Представљене су могућности и предности нових медија, али и незаобилазна ограничења која ови медији намећу.

Флер Стигтер (Европска библиотека) у раду *Виртуелне заједнице у Европи: приступ Европској библиотеци* даје приказ Конференције о повезивању светова која је одржана октобра 2008. у Сингапуру. Једна од главних тема Конференције била је улога коју институције културе, као што су библиотеке, могу да имају у (виртуелним) заједницама и како могу да повећају свој удео у јавности заснован на тим заједницама. Целокупан рад даје интересантан преглед маркетиншког приступа једне од највећих дигиталних библиотека и начина на који она покушава да се избори са културним различитостима и променама корисничких захтева.

Џон Ван Оуденарен (Светска дигитална библиотека) у тексту *Светска дигитална библиотека* (рад написан специјално за часопис *Kultura*) даје кратак приказ развоја Светске дигиталне библиотеке, представља кратку листу значајнијих дигиталних докумената у Светској дигиталној библиотеци и набраја основне функционалности тог веб сајта. У другом делу рада говори о коришћењу, повратним информацијама и учешћу, а посебан нагласак ставља на изградњу капацитета дигитализације у земљама у развоју. Рад се завршава листом приоритета, описом изазова у будућности и следећих корака.

Том Стори и Лоркан Демпси (OCLC): *WorldCat – снага глобалне библиотечке заједнице, ефикасност и заједничко коришћење извора* (рад специјално написан за овај темат *Kulture*). У раду се говори о настанку (1971) и развоју WorldCat-а и његовом настојању да одговори потребама светске библиотечке заједнице за променама. Започевши свој рад као централни каталог библиотечких фондова, WorldCat је постао глобални центар за проналажење, испоруку, аутоматизацију, заједничко коришће-

ње извора и управљање информацијама. WorldCat је постао основ за пружање низа услуга које повезују библиотеке, произвођаче, партнере и кориснике у узајамну, глобалну платформу.

Елена Јуревна Елисина (Руска државна библиотека): *Електронске услуге библиотеке* (превод из часописа *Библиотековедение*, бр. 4/2008). – У тексту се разматра нова парадигма библиотечко-информационих услуга, такозвана „Библиотека 2.0“. Начињен је покушај да се наброје услуге које се корисницима библиотеке пружају у електронском виду, и да се систематизују по врстама. Наведени су примери нових услуга, преваходно из искуства у раду великих националних и страних библиотека.

У рубрици *Истраживања* објављена су два рада: Слободан Васић, *Теоријски приступи религијској толеранцији* и Тамара Јовановић Шљукић, *Празни простори Србије – Београд*.

Рубрика *Осврти* доноси превод рада норвешких аутора Е. Т. Рафсте, Т. П. Сетре и Е.Сунт, *Норвешки план за јачање школског библиотекарства* (чланак преузет из часописа IFLA, бр. 1/2006), у коме аутори дају слику школских библиотека у Норвешкој, говоре о проблемима који прате успешно одржавање и развој школских библиотека. Представљен је план „Направимо места за читање! Норвешка стратегија за подстицање љубави према читању и писмености, 2003-2007“ који треба да послужи као пример добре праксе.

У рубрици *Прикази* објављена су два приказа значајних књига из области библиотечко-информационих наука: Јадранка Божић у тексту *Хибридне библиотеке – коеволуцијски поглед на информационе технологије* говори о књизи Christine L. Borgman, *Od Gutenbergova izuma do globalnog informacijskog povezivanja : pristup informaciji u umreženom svijetu*, превела Koraljka Golub, Lokve : Naklada Benja; Zadar : Gradska knjižnica, 2002, а Цвета Костов под насловом *Електронски документи у јавним библиотекама* приказује књигу Р. С. Гиляревский, *Электронные документы : создание и использование в публичных библиотеках*, Санкт-Петербург : Профессия, 2007.

И, на самом крају, потпуно у складу са темом броја, читаоци добијају на поклон и DVD са електронским издањем првих 125 бројева часописа *Kultura*.